

AKTUALNI OSVRTI

Mišljenje Europske komisije o hrvatskom mirovinskom sustavu

dr. sc. MARIJANA BAĐUN, Institut za javne financije, Zagreb

Premda je u posljednjem **izvješću** za Hrvatsku Europska komisija stavila naglasak na makroekonomske neravnoteže, upozorila je i na neefikasnosti mirovinskog sustava. One se ponajprije odnose na: a) velik broj korisnika prijevremene mirovine, b) pretjerano velikodušan sustav prijevremenih mirovina za "opasne i teške" profesije, c) brojne grupe korisnika koji mirovinu ostvaruju po posebnim propisima. Navedeni faktori, uz činjenicu da je Hrvatska ranije imala snažan rast broja korisnika invalidskih mirovina, rezultiraju udjelom prosječne mirovine u prosječnoj plaći nižim nego u većini zemalja Europske unije. Stoga ne čudi da u Hrvatskoj gotovo trećina osoba starijih od 65 godina živi u siromaštvu ili socijalnoj isključenosti, dok je prosjek za Europsku uniju manji od petine.

Prijevremene mirovine. U Hrvatskoj raste udio novih korisnika prijevremene starosne mirovine u ukupnom broju novih korisnika mirovina. Među korisnicima koji su pravo na mirovinu ostvarili u 2014. prema Zakonu o mirovinskom osiguranju (ZOMO), 35% činili su korisnici prijevremene starosne mirovine.¹ Europska komisija naglašava da u Hrvatskoj postoje slabi poticaji za rad do zakonske dobi umirovljenja. Pravo na prijevremenu starosnu mirovinu ostvaruje se pet godina ranije nego na starosnu mirovinu, što je više od prosjeka EU-a. Pored toga, polazni faktor za određivanje prijevremene starosne mirovine smanjuje se za 1,2 do 4,1% (ovisno o broju godina mirovinskog staža) za svaku godinu odlaska u mirovinu prije zakonske dobi. U zemljama članicama EU-a koje primjenjuju takvo pravilo, "kazna" za prijevremeni odlazak u mirovinu iznosi preko 5% i ne ovisi o broju godina mirovinskog staža. Hrvatska Vlada prema mišljenju Europske komisije ne poduzima nikakve mjere kako bi smanjila privlačnost prijevremenog umirovljenja.

Mirovine za "opasne i teške" profesije. Europska komisija utvrdila je više od stotinu takvih profesija u Hrvatskoj.² Jedna četvrtina novih korisnika prijevremenih starosnih mirovina (prema ZOMO-u) u 2014. odnosila se na "opasne i teške" profesije, za koje se staž osiguranja računa s povećanim trajanjem. Osiguranici čije se profesije smatraju "opasnima i teškima" činili su 2,7% ukupnog broja osiguranika u mirovinskom sustavu u 2014. Taj udio ne uključuje osiguranike čija su mirovinska prava definirana

¹ Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, broj 4/2014, str. 37. Europska komisija u svom izvješću navodi podatak za prvih devet mjeseci 2014.

² Radi se o "osiguranicima zaposlenim na osobito teškim i za zdravlje i radnu sposobnost štetnim radnim mjestima i osiguranicima kojima nakon određenih godina života, zbog naravi i težine posla, fiziološke funkcije organizma opadaju u toj mjeri da onemogućavaju daljnje uspješno obavljanje toga posla" (Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem - NN 71/99, 46/07, 41/08, 61/11).

Zakonom o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba (NN 128/99, 129/00). Polovica od spomenutih 2,7% osiguranika su vozači teretnih vozila, članovi brodskih posada ili vozači autobusa. Reforma mirovinskih prava za "opasne i teške" profesije, najavljena za prosinac 2014., odgođena je za posljednje tromjesečje 2015.

Mirovine po posebnim propisima. Udio korisnika mirovina po posebnim propisima u ukupnom broju korisnika mirovina u 2014. bio je 15%.³ Najbrojniji korisnici tih mirovina su hrvatski branitelji i članovi njihovih obitelji. No, Europska komisija posebno ističe one kategorije korisnika koji imaju iznadprosječne plaće, poput saborskih zastupnika, članova Vlade, članova HAZU-a itd., za koje je nejasno zašto im se po posebnim propisima trebalo osigurati još veće mirovine, kad bi one ionako bile visoke. Sustav mirovina po posebnim propisima Europska komisija smatra izvorom nejednakosti između umirovljenika i uzrokom čestih *ad hoc* izmjena mirovinskog sustava. Pored toga, dodatno doprinosi ranom izlasku s tržišta rada.

Invalidske mirovine. Udio novih korisnika invalidskih mirovina u ukupnom broju novih korisnika mirovina (prema ZOMO-u) u 2014. iznosio je 7%. To je znatno manje u odnosu na 2008. kad je bio 25%. Pad je posljedica strože kontrole medicinskih vještačenja u posljednjih nekoliko godina. Od siječnja 2015. za vještačenje je zaduženo jedinstveno tijelo vještačenja. Njegovim osnivanjem, korisnik na temelju jednog dokumenta (nalaza i mišljenja jedinstvenog tijela vještačenja) ostvaruje prava iz različitih sustava, dok se ranije morao vještačiti u svakom sustavu od kojeg je tražio prava.⁴ Uspostavom jedinstvenog tijela vještačenja ujedno se postiže ujednačenost kriterija utvrđivanja oštećenja/invaliditeta, smanjuju troškovi vještačenja, kao i mogućnost zlouporaba.

Posljedice neefikasnosti mirovinskog sustava. Europska komisija vidi kratak radni vijek kao glavnu posljedicu navedenih neefikasnosti hrvatskog mirovinskog sustava. Samo 13% korisnika mirovina ima mirovinski staž od 40 godina i više. Kratak radni vijek, uz nepovoljnu indeksaciju mirovina, utječe na nizak udio prosječne bruto mirovine u prosječnoj bruto plaći. Sada taj udio iznosi 31%, a predviđa se da će 2030. biti 27% te 2060. godine 22% (uključujući prava iz 2. stupa mirovinskog osiguranja).⁵ To znači da će mirovine biti skoro 30% niže nego danas, a što će uz njihovu već ionako nisku razinu i rašireno siromaštvo u starosti, predstavljati velik društveni izazov.

Zaključno, Europska je komisija vrlo dobro detektirala glavne probleme hrvatskog mirovinskog sustava. Premda to nije lak zadatak, prioritet za Vladu trebao bi biti stvaranje ekonomskog i institucionalnog okruženja koje će poticati starije radnike na što dulji ostanak među zaposlenima. Iz smanjenog priljeva novih korisnika invalidskih mirovina vidljivo je da se u kratkom roku mogu ostvariti znatne promjene ako postoji politička volja. Ipak, zasad hrvatski građani ne mogu očekivati da će im mirovinski sustav osigurati financijski mirnu starost. Stoga će oni sami morati preuzeti odgovornost za ostvarivanje zadovoljavajućih primanja u starosti pomoću različitih oblika osobne štednje. Nadajmo se samo da će u Hrvatskoj postojati dovoljno mogućnosti za ostvarivanje primjerenog dohotka, koji će im omogućiti štednju.

³ Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, broj 4/2014, str. 34. Europska komisija u svom izvješću navodi podatak za prvih devet mjeseci 2014.

⁴ Misli se na ostvarivanje prava u području socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, prava po osnovi roditeljskih i roditeljskih potpora, zaštite ratnih i civilnih žrtava rata, prava u sustavu obrazovanja i prava u drugim područjima u kojima se prava ostvaruju na temelju nalaza i mišljenja tijela vještačenja (Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja, NN 85/14).

⁵ Udio prosječne neto mirovine (ostvarene prema ZOMO-u) u prosječnoj neto plaći za prosinac 2014. iznosio je 39% (HZMO, Statističke informacije, br. 4/2014). Udio prosječne *starosne* neto mirovine (prema ZOMO-u) s *mirovinskim stažom 40 godina i više* u prosječnoj neto plaći iznosio je 59% (HZMO, Pregled osnovnih podataka o stanju u sustavu mirovinskog osiguranja, veljača 2015.).